

Transport v Holešovicích-Bubnech • Národní archiv

Kvůli poškození trati byl transport poté dočasně odsunut na vedlejší trať k obci Křešice. Když si vězni se souhlasem dozorců sháněli v Křešicích něco k snědku, přijela do vsi skupina esesáků ze cvičiště, kteří začali střílet do volně se pohybujících vězňů a 27 jich zavraždili.

Okresní lékař z nedalekých Votic zařídil, aby civilisté mohli zásobovat transport potravinami a šatstvem, pomoc ale byla z rozkazu SS po třech dnech zastavena a byl nařízen odjezd vlaku dál na České Budějovice. Ještě předtím příslušníci SS postříleli v Olbramovicích další desítky vězňů.

Díky solidaritě českého obyvatelstva s transportovanými vězni se podařilo zachránit život několika desítkám až stovkám z nich. Jména převážné většiny obětí nejsou dodnes známa. Společné hroby s ostatky zemřelých se nalézají na hřbitovech na Levém Hradci v Roztokách, v Olbramovicích a ve Velešíně. Mrtví z Litoměřic a Lovosic byli po exhumaci v roce 1946 pietně pohřbeni na Národním hřbitově v Terezíně. V souvislosti se zločiny páchanými na vězňích během tohoto transportu nebyl nikdo postaven před soud. Vedle pomníků nad hroby obětí připomínají dnes transport také pamětní desky na vlakových nádražích v Roztokách a v Olbramovicích a na kamenné kapliče na návsi v Křešicích.

Pavla Plachá,
Ústav pro studium totalitních režimů

TRANSPORT SMRTI v Roztokách

Od nástupu Adolfa Hitlera k moci v roce 1933 začaly v Německu vznikat koncentrační tábory, které sloužily k internaci a vraždění režimu nepohodlných lidí. Postupně vznikl celý systém několika desítek kmenových táborů s více než tisíci pobočkami. Zejména ve druhé polovině války byli vězni využíváni jako levná pracovní síla pro válečné hospodářství. V létě 1944 nacisté začali s tzv. evakuací táborů před blížící se východní i západní frontou. Desetitisíce vězňů byly ve spěchu a v atmosféře strachu, často bez jídla a dostatečného oblečení, vyháněny na transporty a pěší pochody, které směřovaly do centra Německé říše.

V druhé polovině dubna 1945 byl **z pobočky koncentračního tábora Flossenbürg v severočeských Litoměřicích** vypraven vlak s vězni s cílem přemístit je před příchodem Rudé armády nejspíš do koncentračního tábora Mauthausen. Na nádraží **v Lovosicích** byl po nějaký čas odstaven na vedlejší kolej. Později byly k vlaku připojeny další vagony s vězni z vyklízených pobočných táborů na území Saska. Vlak o více než 70 vagoncích, v nichž se tísnilo kolem 4 000 mužů a žen zamířil na konci dubna z Lovosic do Prahy.

Dopravní situace na železnici byla v posledních válečných měsících značně nepřehledná. Trati byly přeplněné a často i poškozené bombardováním či sabotážními akcemi odbojových skupin. Přesto si železničáři dokázali předat informaci o průjezdu mimořádného transportu s vězni a informovali o tom předem i zaměstnance stanic v místech, kudy měl vlak projet.

Transport smrti v Kralupech u Prahy • Státní okresní archiv Mělník

Kolem osmé hodiny ráno **29. dubna 1945** vlak s vězni zastavil v **Kralupech nad Vltavou**. Na rozbombardovaném nádraží na něj čekala asi stovka místních obyvatel, kteří přinášeli vězňům jídlo a pití. Železničáři vyjednali s velitelem transportu, aby z každého vagonu mohl vystoupit jeden vězeň a donesl ostatním jídlo a pití. Na vězně, kteří se pokusili o útěk, střelila stráž a minimálně třináct jich zavraždila.

Po kratších zastávkách na nádraží a u šroubárny v Libčicích, kde kolemjdoucí vězňům též dávali potraviny, vlak dojel **29. dubna 1945** v půl deváté večer na nádraží **v Roztokách u Prahy**. Když zastavil, začali někteří vězni vylézat z vagónů, ale stráž zahájila střelbu, již padl za oběť jeden vězeň. Přednosta stanice Jan Najdr měl zpočátku jako jediný dovolen přístup k vlaku a mohl tak nahlédnout do vagónů. Když spatřil vězně ve velmi zuboženém stavu, nechal poslat pro železničního lékaře Ladislava Tichého. S velitelem transportu vyjednal, že mrví a nemocní budou vyneseni z vlaku a v nádražní budově pro ně vyčlenil prostory. Členové nedlouho předtím ustanoveného

ilegálního Revolučního národního výboru začali šířit zprávu o příjezdu transportu mezi obyvateli Roztok a okolních obcí a vyzývali je, aby k nádraží přinášeli jídlo a pomáhali organizovat pomocnou akci.

Od rána 30. dubna přibývalo dobrovolníků a přidávali se další lékaři a ošetřovatelky i mladíci nasazení v Roztokách na práci pro polovojenskou organizaci Technische Nothilfe. Asi 80 těžce nemocných vězňů bylo převezeno do narychlo zřízeného lazaretu v bývalém městském chudobinci, kde byl za války sklad civilní obrany (dnes budova Základní umělecké školy). Obyvatelé Roztok, Žalova, Únětic, Statenic, Horoměřic, Suchdola, Sedlce, Velkých Přílep, Turska i obcí na druhém břehu Vltavy přivázeli na nádraží potraviny a šatstvo. V nádražní budově vznikla provizorní kuchyně, kde se vařila polévka. Vězni mohli postupně vystoupit z vagónů a situace se pro stráž stávala stále méně přehlednou. Více než tři stovky vězňů z vlaku uprchlo, často za pomoci civilistů. Mnozí našli útočiště v domácnostech místních obyvatel. Vlak setrval v Roztokách do odpoledne a poté pokračoval směrem na Prahu.

Události v Roztokách nezůstaly stranou pozornosti gestapa, které přijelo krátce po odjezdu vlaku věc vyšetřit. Vzhledem k rychlému vývoji válečných událostí již toto vyšetřování nemělo na roztocké obyvatele žádný dopad. Třetí den po odjezdu vlaku se na hřbitově na Levém Hradci konal slavnostní pohřeb jedenácti mrtvých vězňů, jehož se zúčastnilo mnoho obyvatel Roztok a okolí i někteří osvobození vězni.

Během setrvání vlaku v Roztokách pořídili místní obyvatelé rozsáhlou obrazovou dokumentaci, která je v celoevropském kontextu mimořádným historickým pramenem k pochopům a transportům smrti. Jedná se především o fotografie Vladimíra Fymana a amatérskou filmovou nahrávku majitele koloniálu z Nádražní ulice Jaroslava Krejčího.

Další zastávkou transportu smrti byly **Holešovice-Bubny**, kam vlak dojel **30. dubna 1945** kolem 16. hodiny. Železničáři zde poškozením brzdy záměrně oddalovali jeho odjezd a stráž postupně ztrácela nad transportem kontrolu. Na nádraží přijela sanitní pohotovost a společně se sestrami z Charity ošetřovala ve staniční budově nemocné a organizovala jejich rozvoz do nemocnic. Civilisté přinášeli vězňům potraviny a pomáhali jim k útěku. Z transportu se v Holešovicích-Bubnech dostala minimálně tisícovka vězňů. Kolem 19. hodiny přijeli na nádraží příslušníci Sicherheitsdienstu, aby sjednali pořádek, a asi za hodinu vlak pokračoval v jízdě. Na nádraží **Praha-Vršovice** k němu byly připojeny další vagóny s vězni z evakuovaných poboček koncentračních táborů na Benešovsku.

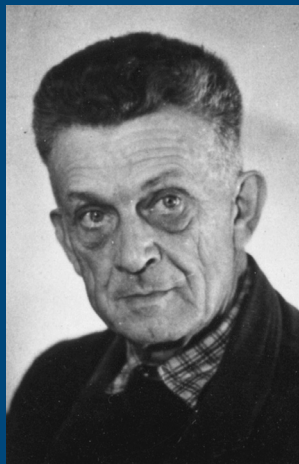
Nad ránem **1. května** vlak zastavil na nádraží v obci **Olbramovice**, která se nacházela na hranici s výcvikovým prostorem SS. Vojáci SS, vykonávající v té době službu na nádraží, zastřeli tři vězně, kteří vyskočili z vlaku.

Ze smutečního projevu sokolského činovníka z Roztok Arnošta Kobra, který přednesl 3. května 1945 na pohřbu vězňů na Levém Hradci:

„Za vás všechny, občané Roztok i Žalova, kteří jste pomáhali a pomáháte i nadále mírnit bídu a utrpení neznámých, za Vás za všechny, kteří jste přišli, loučím se s těmito neznámými trpiteli, nešťastnými mučedníky, o kterých nevíme, jakou řečí se laskali se svými rodiči, bratry, sestrami či dětmi, ba ani nevíme, kterého boha vzývali ve svém nezměrném bolu, ale kteří se na své cestě života dostali v bídě a pokoření až do krásné české země, o níž každý z nás rád zpívá, že je to domov můj. I oni měli svůj domov a svoji vlast. Byli velcí ve svém utrpení již také proto, že trpěli i za nás. Proto jim nyní patří dnes nejen náš žal, ale i úcta a obdiv. Věříme, že končí těžké chvíle a bude zase krásně nejen v této vlasti, ale všude. Potom upravíme tento hrob – hrob, který bude hlásat nám i budoucím nejen lásku, ale i statečnost.“

Vězni z transportu v provizorním lazaretu v Roztokách, foto Vladimír Fyman

Přednosta stanice v Roztokách Jan Najdr • Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy

Foto Vladimír Fyman